

УДК 519.688. 656.26:385.33:316

Марина Аджавенко

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК»

Розглянуто теоретичні засади сутності та економічного змісту «інноваційний розвиток» як категорії сучасної економічної науки з еволюційної точки зору.

Ключові слова: розвиток, економічний розвиток, економічне зростання, інноваційний розвиток.

Рассмотрены теоретические основы сущности и экономического содержания «инновационное развитие» как категории современной экономической науки с эволюционной точки зрения.

Ключевые слова: развитие, экономическое развитие, экономический рост, инновационное развитие.

The theoretical principles of economic substance and content of «innovative development» as a category of modern economics from an evolutionary perspective.

Keywords: development, economic development, economy growing, innovative development

Актуальність теми. Однією з найважливіших економічних проблем, до якої прикута увага вчених і практиків сьогодення, є обґрунтування впливу науково-технічного прогресу на економічний розвиток й конкурентоспроможність країни. Трансформація економіки світу й України призводить до корінних змін в господарських одиницях, що й актуалізує проблему та вимагає пошуку нових методів та підходів, нової методології економічного розвитку.

На ранніх стадіях розвитку економічної науки, класична школа, проблематику вільної конкурентоспроможності пов'язувала з пошуком негативних дій учасників господарського процесу. Сучасні науковці за розвитку продуктивних сил вважають, що негативні явища в економіці пов'язані з коливанням результатів науково-технічного прогресу, хвилеподібною динамікою технічних та технологічних нововведень.

Ці питання стимулюють глибоке вивчення науково-технічного фактора та визначення внеску кожної зі відомих теорій у пізнання інноваційного аспекту розвитку економіки. Сучасні процеси економіки світового господарства потребують детального дослідження проблеми еволюції економічного розвитку, визначення його сутності, необхідності управління цим процесом, як об'єктом управління. Вирішення зазначених проблем актуалізує дослідження генези категорії розвитку з метою розробки сучасного теоретичного підґрунтя ефективної економічної системи країни.

© Аджавенко М. М., 2013

Аналіз останніх публікацій. Варто зазначити, що економічний ріст та розвиток є об'єктом наукового інтересу з моменту зародження економічної думки. Суттєвий внесок в трактування явища економічного розвитку внесено: класичне розуміння – А.Сміт, Т. Р. Мальтус, Г. Кассель, Д. Б. Кларк., Д. Рикардо, А. Маршал; дослідження нерівномірності та циклічності технологічного розвитку – М. Кондратьєв, Й. Шумпетер та ін.; питанню розвитку науково-технічних систем і технологічних укладів присвятили увагу – С. Глазьев, Д. Львов, В. Іноземцев, К. Фрімен та ін.; вагомий внесок у дослідженні значення технологій на забезпечення економічного зростання зробили М. Портер, Б. Санто та ін.; теорії складності та нелінійної динаміки економічного розвитку розглядали – К. Майнцер, Г. Саймон, С. П. Курдюмов та ін.; розвиток теорії інноватики розглядали – Ю. Бажал, О. Бутнік-Сіверський; формуванню нової парадигми економіки та методологічних принципів теорії сучасного суспільства присвятили свої дослідження – Ж. Фурастьє, Д. Белл, А. С. Гальчинський, В. Гейц, О. А. Пороховський, А. Неклесса, М. Кастельс, Дж. Гелбрейт, А. Чухно, Л. Федулова ін.; важливість планування у процесі розвитку підкреслювали: А. Льюїс, Я. Тінберген; інституціональну теорію економічного розвитку досліджували – Д. Норт, Р. Коуз, М. Тодаро та ін.

Проте, незважаючи на широкий потік наукових та популярних публікацій за визначеною проблемою, залишається дискусійними значна кількість її аспектів, зокрема дослідження еволюції категорії «економічний розвиток», з метою формування дієвої методології управління процесом сучасного інноваційного розвитку.

Метою статті є визначення сутності та змісту категорії «інноваційний розвиток» і дослідження еволюції поглядів про інноваційний фактор розвитку в історичному аспекті розвитку економічної науки.

Основний матеріал. Світова економіка початку ХХІ ст. характеризується змінами у визначенні напрямів економічного прогресу, головним завданням якої є інноваційний розвиток, інноваційна економіка. Дослідження категорії «інноваційний розвиток» доцільно почати з визначення особливостей, сутнісних характеристик, а також встановлення взаємозв'язку з фундаментальними економічними поняттями, такими як «розвиток», «інновація», «економічний розвиток», «економічне зростання», що й дозволить методологічно обґрунтувати категорію «інноваційний розвиток». Визначення змістовної сутності зазначеної категорії варто почати з характеристики складових, що формують категорію, а саме: «інновація» та «розвиток» та розкриття економічного змісту кожної із складових.

Стосовно категорії «інновація» у науковій думці сьогодення існує безліч визначень і підходів. Світова практика трактує її з точки зору теорії Й. Шумпетера, як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів [47]. Точки зору Й. Шумпетера притримуються такі вчені, як Ф. Валента та Л. Волдачек, Ла П'єрре, П. Вітфілд, П. Друкер [11, 16, 17]. Іншим поглядом на «інновацію» є розуміння її як створення та втілення нових видів продуктів, техніки та технології, тобто зосередження уваги на впровадженні науково-технологічних нововведень. Так, Б. А. Райзберг і Л. Ш. Лозовський [24] визначають інновацію, як нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, засновані на використанні досягнень науки і передового досвіду, й так само використання цих нововведень в різних областях і сферах діяльності.

Дієві розбіжності у визначенні категорії «інновація» пояснюються двома підходами щодо їх сутності – статичним та динамічним. Статика розглядає інновацію, як «інновацію-продукт, результат». Зокрема, П. Лемерль поширює поняття «іннова-

ція» на новий продукт або послугу, спосіб виробництва, новини в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, будь-яке покращення, що забезпечує економію витрат, або що створює умови для такої економії. Е. Уткін називає інновацію конкретний «об'єкт». Термін «результат», характеризуючи «інновацію», використовують І. Молчанов та Л. Голберг. П. Завлін також розкриває її сутність з позиції «дослідження результатів». Дослідники ж В. Лапін, А. Харман, Р. Джонсон, Б. Санто Б. Твісс розглядають інновацію, як «процес – динамічний підхід». Його ж підтримує С. Валжайцев, називаючи інновацією «освоєння нової продукції» [8, 17, 18, 19, 37, 39].

Отже, сучасні тенденції економічної науки вимагають від дослідника системності та комплексності щодо формування нових категорій, підходів, методів. З цієї точки зору повинна розглядатися й категорія «інновація». Так, нова технологія призводить до появи нового продукту, й відповідно до зміни організації виробництва, процесів і всіх систем підприємства, суспільства. Комплексність підкреслюється головною метою інновації – отримання прибутку, реалізація зазначеного принципу відбувається за рахунок процесу комерціалізації.

У буквальному перекладі з англійської зміст поняття «інновація» (від англ. innovation) це – введення нового, процес застосування нововведень або винаходів.

Аналіз літератури показує, що 10 – 15 років тому, категорію «інновація» визначали лише економісти, які досліджували проблеми науково-технічного потенціалу (НТП). Інженери й управлінці використовували поняття «нова техніка», «нова технологія», «нововведення». Сьогодні ці терміни використовуються, як синоніми і під інноваціями розуміють будь-яке нововведення у технологічні, технічні, організаційні, фінансові, маркетингові, банківські, збутові методи, які сприяють підвищенню ефективності функціонування та управління господарюючими суб'єктами [41].

Аналізуючи різні підходи до визначення поняття «інновація», визначимо її як будь-яку зміну, яка переводить систему на якісно новий рівень, що сприяє розвитку системи, покращує її властивості. Зазначене вище дозволяє термін «інновація» назвати рушійною силою розвитку, а отже, визначення її сутності, безумовно, впливає на формування процесу «інноваційного розвитку» економіки. Про це ще А. Сміт стверджував у своїй монографії «The Wealth of Nations», виданій у 1776 р., зазначаючи, що організаційним механізмом капіталізму є не тільки ринкова система (співвідношення попиту і пропозиції), а й конкуренція, яка змушує не просто задовольняти зростаючі потреби за допомогою зниження цін і поліпшення праці, а й робити це найефективнішим способом за допомогою переходу на нові технології, тобто за допомогою інновацій [36].

Отже, з метою методологічного визначення категорії «інноваційний розвиток» варто підкреслити значущість другої складової – «розвиток», що формують цю категорію. Поняття «розвиток» у сучасній науковій думці неоднозначний, його розглядають як з філософської, так і з економічної точки зору. Так, «розвиток» трактується, як процес закономірних змін, переходу від одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану в новий, від простого до складного, від нижчого до вищого [9]. Як філософська категорія розвиток – це особлива форма руху, яка характеризується трьома категоріями: кількістю, якістю і структурою [25]. Основу цього визначення становить закон переходу кількісних змін у якісні. Структурні зміни розглядаються з точки зору взаємовідносин складових частин цілого і вони можуть призводити до якісних змін, оскільки рушійною силою розвитку є внутрішні суперечності.

Згідно з економічним енциклопедичним словником за редакцією С. Мочерного [32]: «...розвиток економіки – закономірний процес кількісно-якісних змін у межах економічної системи, її перехід у нову якість, досконалу форму. Кількісним виміром цих процесів є відносна зміна макроекономічних показників у напрямі зростання протягом відносно тривалого періоду, наприклад, кількох років». У свою чергу, доповнюючи, що: «розвиток економічний – незворотні закономірні зміни технологічного способу виробництва. Економічне зростання є складовою розвитку економічного без врахування такої ознаки як зворотній характер...».

Так, у монографії М. М. Бурмак [11], в якій проведено вагоме дослідження щодо категорії «розвиток» і подано авторську класифікацію цього поняття, зазначено, що прихильниками філософського визначення розвитку є В.С.Рапопорт, Є.Г.Яковенко, О.В.Раєвнева, Е.М.Коротков, А.Л.Гапоненко, А. П. Панкрухіна [11], які звертали увагу на кількісні та якісні зміни. Якісну складову розвитку підкреслює Л.А. Базилевич [4], зазначаючи, що якісні перетворення організації виробництва та управління приводять до істотного підвищення науково-технічного рівня, економічної та соціальної діяльності, підвищення якості управління.

Розкриття поняття «розвиток» як явища, належить досліднику М. Д. Аїстову: «...випереджаючі стратегії, які дозволяють реагувати на зміни у разі їх виникнення...» [10].

Деякі автори розглядають процес розвитку, ототожнюючи його з поняттям інтенсифікації, що припускає підвищення ефективності роботи системи. При цьому з погляду системності, виділяються зовнішні та внутрішні фактори розвитку економіки (Н. В. Афанасьєв, Ш. А. Гумеров, О. А. Путятіна, О. І. Пушкар, Б. Тридід). Так, Л. Г. Мельник розглядає розвиток, як результат синергетичного ефекту прояву трьох основних властивостей системи: необоротності, спрямованості і закономірності, недоліком якого є неспроможність розгляду розвитку як об'єкта управління [3, 5, 11, 26].

У своїй праці Р. Акофф [1] поняття «розвиток» розкриває на основі його порівняння з близькими категоріями, зокрема зростанням та вдосконаленням, розмежовує поняття розвиток та зростання, зазначаючи, що зростання може супроводжувати розвиток або спостерігатися без нього. Таким чином, в основі економічного розвитку лежить економічне зростання, утворюючи його фундамент. Розвиток завжди має позитивну спрямованість і приводить до покращання стану певного об'єкта. Отже, розуміючи економічне зростання як кількісну характеристику, а економічний розвиток – переважно якісну, підкреслимо дію філософського діалектичного закону переходу кількості в якість. Враховуючи відмінність між економічним розвитком та економічним зростанням, варто підкреслити, що сьогодні стрімке нарощування темпів економічного зростання не може слугувати запорукою підвищення добробуту людей, а економічне зростання не самоціль, а лише засіб розвитку.

Аналізуючи та узагальнюючи вище наведені визначення структурних категорій «інновація», «розвиток», визначимо поняття «інноваційний розвиток» як зростання соціально-економічних показників економіки країни за рахунок реалізації інноваційної діяльності, виконання робіт, надання послуг і з створення нового або удосконаленого продукту, нового або удосконаленого процесу на підставі зростання впливу науки та науково-технологічних досягнень у виробництві.

З метою вироблення правильного розуміння категорії «інноваційний розвиток», варто зрозуміти, який зміст і яке навантаження несло це поняття в ході розвитку економічної науки. Аналіз літератури свідчить, що сьогодні в історії економічної

теорії не існує єдиної думки з якої токи варто вести відлік появи інноваційного розвитку його сучасного розуміння. Наприклад, в роботі В. Міллера та Л. Моріса в еволюції інноваційних відносин виділяють чотири етапи розвитку НДДКР діяльності [51], етапи згруповані за складністю прийомів та способів здійснення інноваційних процесів, а також нарощування динаміки розвитку ринків поряд із створенням нових технологій. Дослідники пов'язують початок становлення інноваційних відносин на підприємстві з появою перших лабораторій, перших підрозділів НДДКР у великих корпораціях.

З точки зору Б. Санто [37] поява інновацій в сценаріях економічного росту пов'язана з роботами К. Маркса [29] та Й. Шумпетера [46, 47], які досліджували проблему довгострокового економічного розвитку у тісному зв'язку із технічним розвитком. Більшість же науковців, як зазначає Б. Санто, «...розглядали технічний прогрес як явище окреме та чуже і тому не враховували його вплив на еволюцію економічного розвитку. Лише у роботах Р. Солоу та Абрамовітца визначено великий вплив у 90 % технологічних змін на економічний розвиток економіки...» [38]. Стосовно ролі інновацій для економіки країни варто згадати тезу Б. Санто: «...Під впливом наукового і технологічного прогресу перетворилася і продовжує змінюватись вся система міжнародних відносин і відповідно політика окремих країн. У системі співвідношення сил важливим фактором став національний науково-технічний потенціал та його ефективність, а також направленість на використання інноваційної політики. У формуванні співвідношення сил у світі наука та технологія стають все більш важливим фактором. Під технологією розуміють не лише технологію виробництва, а і всі фактори, які визначають рівень технічного розвитку, відповідно існуючий технологічний розрив трактує різницю між національними науково-технічними потенціалами та їх ефективністю...» [38].

Підкреслимо думку, що сьогодні у глобальній економічній конкуренції виграють ті країни, які забезпечують умови для інноваційної діяльності, яка визначається як виконання робіт, надання послуг із створення, освоєння у виробництво та практичне застосування нового або удосконаленого технологічного процесу, що потребує ринок на основі закінчених науково-технічних чи наукових досліджень.

В свою чергу дискусії та дослідження генези науково-технічної революції та обумовлені нею кардинальні економічні зрушення в світовій промисловості тісно переплітаються з теорією інноваційного розвитку. Розвиток машин, як свідчить К. Маркс, утворює основу технічної досконалості всіх виробничих сил. Їх розподіл за сферами праці, що веде до механізації та автоматизації виробництва, поступове масове заміщення живої праці – спочатку простої, а потім все більш складної і, на кінець, інтелектуальної праці. Саме до технології виробництва належить зауваження К. Маркса, що економічні епохи різняться не тим, що виготовляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці. Аналізуючи вплив Ф. Енгельса на теорію розвитку зазначимо, що він ввів поняття «промислова революція» в роботі «Історія робочого класу в Англії», в якій зазначив, що поштовхом до промислової революції послужили парові машини та машини для обробки бавовни. У свою чергу, у фундаментальному дослідженні О. І. Анчишина [2] виділено періодизацію розвитку виробничих сил на основі науково-технічного прогресу: перша промислова революція (XVIII – початку XIX ст.); друга промислова революція (кінець XIX – початок XX ст.); третя промислова революція (середина XX ст.); початок четвертої промислової революції (останні десятиріччя XX ст.).

Найвагоміші риси нової хвилі науково-технічної революції – корінна перебудова технології виробництва на основі електроніки, а також регулювання у зростаючих масштабах біологічних процесів (інноваційно-інформаційна революція), так зазначає в своїх дослідженнях А. А. Трифілова, підкреслюючи тезу, що темпи прискорення економічного розвитку інноваційно-інформаційної революції порівняно з промисловою 1930 р. в чотири рази швидше й вважає це важливою особливістю і беззаперечним доказом переходу до інноваційних відносин в організації та управлінні виробництвом, що базується на постійному оновленні виробництв на основі нових наукових знань і найпрогресивніших технічних рішень. А. А. Трифілова підкреслює думку, що зазначений процес в економічній літературі, який присвячений дослідженням сучасного стану світової економіки характеризується як трансформаційний – перехід від індустріальної до постіндустріальної економіки [41].

Заслужують уваги, щодо дослідження інноваційного розвитку роботи російського науковця Р. М. Нурєєва, який виділив декілька етапів інноваційного розвитку, а саме: перший з яких, на його думку, пов'язується з іменами дослідників Й. Шумпетера, М. І. Туган-Барановського та Н. Д. Кондратьєва (період 1910 р. – перша половина 40-х років) – розглядаються питання розуміння природи інновацій та їх ролі в розвитку суспільства у часі; другий етап у розвитку теорії інновацій (друга половина 1940-х рр. – перша половина 1970-х рр.) характеризується підвищенням ролі макроекономічного аналізу; третій почався в середині 1970-х рр. і продовжується до сьогодні [33].

Подібної точки зору притримується Ю. В. Яковець – «незважаючи на те, що інноваційна практика існує багато тисячоліть, предметом спеціального наукового вивчення інновації стали лише в ХХ ст. У формуванні та розвитку теорії інновацій вимальовуються три значущих етапи: перша третина ХХ ст. – формування фундаментальних основ теорії (період базисних інновацій у цій сфері наукового пізнання); друга третина ХХ ст. – розвиток і деталізація базових інноваційних ідей попереднього періоду; з середини 70-х років ХХ ст. – новий теоретичний прорив, пов'язаний з хвилею епохальних і базисних інновацій в період становлення постіндустріального суспільства. Цей період охопить, імовірно, і перші десятиліття ХХІ ст. [24].

На думку О. О. Лапко, можна виділити п'ять етапів розвитку сучасної теорії інноваційної діяльності [26]: класична теорія інновацій, теорія довгих хвиль М. Д. Кондратьєва, неокласичні («постшумпетерівські») теорії, теорія прискорення та соціально-психологічна теорія.

Більшість науковців сьогодення у своїх роботах [18] вважають, що генеза категорії «інноваційний розвиток, розпочалася з публікації Адама Сміта (1723–1790) «Дослідження про природу і причини багатства народів» (до основних ідей зазначеної праці ми звертались раніше).

На нашу думку, формування теорій інноваційного розвитку в сучасному вигляді є результатом праці всіх, хто досліджував економічний розвиток суспільства та економіки з моменту становлення економічної науки. Коротку характеристику основних теорій подано в табл. 1.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1

Генезис теорії інноваційного розвитку

Назва теорії, період розвитку, послідовники	Зміст основних поглядів
1	2
Меркантилісти	
Т. Мен, Ж.Б. Кольберт	Основу розвитку вбачали в експортному потенціалі країни. Золото і срібло є багатством країни, а джерело зростання – зовнішня торгівля. Розвивати внутрішній ринок за рахунок зовнішньої сировини, та захист національного виробника від іноземних конкурентів.
Фізіократи	
Ф. Кене (1694-1774р.р.),	Основою природного порядку вважали державні закони, які охороняють приватну власність та забезпечують відтворення та правильний розподіл благ. Праця «Економічна таблиця» втілила в собі всі основні положення фізіократії: суспільство поділяється на три класи (виробники; власники; некорисний клас). Чистий продукт (додаткова вартість) виробляється лише у землеробстві; для промисловості характерне лише додання вартостей; обмін еквівалентів в торгівлі є лише наслідком вільної конкуренції; капітал фермерів поділяється на первісні (основний капітал) та щорічні аванси. Основу розвитку внутрішнього ринку і економічного розвитку країни в цілому фізіократи вбачали у сільському господарстві.
Класичне розуміння економічного розвитку	
А. Сміт, Д.Рікардо, Т.Р. Мальтус, Г. Кассель, Д. Кларк, А. Маршал	Намагалися у проблемі економічного розвитку визначити, які саме процеси складають основу довгострокового зростання сукупного доходу та сукупного продукту країни. Досліджуються питання граничності економічного розвитку. А. Сміт зазначає, що саме промисловість, а не торгівля є основним джерелом насичення внутрішнього ринку необхідними товарами, а, отже, і багатства, а з іншого – що для примноження багатства необхідно розвивати сільське господарство, а не промисловість. На перше місце він висуває торгівлю на внутрішньому ринку, адже вона більше стимулює виробників і збільшує вартість внутрішнього продукту, ніж вкладення коштів у зовнішню торгівлю, яку він ставить на друге місце. На третьому місці, за ступенем впливу на зростання багатства народу, впливає транзитна торгівля. Осуджує позиції державного впливу на процес економічного розвитку й підкреслює статичність економічного розвитку (А. Сміт). Підкреслення ролі доходів за факторами виробництва та динамізація характеру економічного розвитку (Д. Рікардо). Основні риси економічного розвитку пов'язані з фактором накопичення капіталу та розширення зовнішньої торгівлі. Неокласики визначали розвиток, поступовим, гармонійним процесом, який забезпечується технічними нововведеннями й відкриттям нових видів ресурсів. (Г. Кассель, Д. Кларк, А. Маршал). Що стосується економічної динаміки, тобто економічного розвитку, то тут Дж.-Б. Кларк виділив п'ять видів змін, які його спричиняють: збільшення населення, ріст капіталу, удосконалення методів виробництва, зміна форм промислових підприємств, виживання більш продуктивних підприємств. Сукупність цих факторів сприятиме розвитку внутрішнього ринку країни та насиченню його товарами та послугами. При чому кожний фактор впливає не лише на економічний розвиток держави, а й на її соціальну структуру
Теорії циклічного економічного розвитку	
Теорія циклічних криз німецького економіста К. Маркса, 1860-ті роки	Піднесення і спади в економічному розвитку пояснював матеріальними факторами. Доводив, що матеріальною основою циклічного руху економіки є середній термін життя основного капіталу, вкладеного в засоби виробництва (на той час 10-13 років). На економічні процеси суттєво впливають технічні відкриття. Засоби праці постійно удосконалюються, тому кожен новий середньостроковий цикл – це новий рівень науково-технічного прогресу і розвитку продуктивних сил. Розрізняв екстенсивний (обсяги виробництва збільшуються на основі старої техніки) та інтенсивний (масово впроваджуються нові види техніки) технічний прогрес. В обох випадках відбуваються структурні та галузеві зрушення в економіці, але різною мірою. За інтенсивного прогресу продуктивність праці підвищується суттєво, збільшуючи при цьому і сукупну віддачу від капіталовкладень. Стосовно інновацій К. Маркс схилився до думки щодо їх зовнішньої (екзогенної) природи. Він вважав, що винаходи є результатом наукової праці винахідників, які займаються нею, переслідуючи власні інтереси. Водночас він вказував на прямий зв'язок між запровадженням винаходів із нормою прибутку, тобто наголошував на внутрішніх мотивах, якими керуються власники капіталу, приймаючи рішення про введення нових зразків техніки чи нехтування ними

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

<p>Теорія інноваційного розвитку австрійського економіста Й. Шумпетера, початок XX ст.</p>	<p>Процес розвитку розумів як «здійснення нових комбінацій». Нові комбінації – це нове застосування наявних у народному господарстві запасів засобів виробництва (тобто інтенсивний розвиток економіки. Вперше ввів термін «інновації», які розглядав як зміни у технології та управлінні, як нові комбінації використання ресурсів. Термін «інновація» з'явився у роботі «Бізнес-цикли», опубліковані в 1939 році Й. Шумпетер відкинув неокласичне представлення економічного розвитку як поступового й гармонійного процесу; висловив гіпотезу, що інновації з'являються в економічній системі не рівномірно, а у вигляді більш-менш одночасно освоєваних поєднаних новацій – кластерів. Особливу роль у технологічному розвитку відводив підприємцям-новаторам. Наголошував, що підприємець-новатор не знаходить і не створює нових можливостей. Вони існують самі по собі, нагромаджуються і навіть пропагуються, але без підприємця ці можливості не здатні реалізуватися, і тому функція підприємця-новатора полягає в їх реалізації. Інновація – нова функція виробництва. Ввів в економічну науку різницю в поняття економічного росту та економічного розвитку</p>
<p>Дослідження М.І.Туган-Барановського</p>	<p>Визначав необхідність розрізнення накопичення позичкового капіталу та реального виробничого капіталу. При цьому він довів, що виробничий цикл – першочерговий, а торговий цикл – другорядний. Матеріальною основою циклу є періодичне створення нового основного капіталу, тобто, фактично, інновацій. Основою циклічних коливань у той час була зміна цін на залізо – основний конструкційний матеріал засобів виробництва</p>
<p>Дослідження Н.Д. Кондратьєва</p>	<p>У роботі «До питання про поняття економічної статичності, динаміки і кон'юнктури» та доповіді «Світове господарство та його кон'юнктура під час та після війни» він вперше сформулював зміст та принципи економічної динаміки. Дійшов висновку, що великі цикли кон'юнктури мають регулярний характер. Довів, що кон'юнктура (поєднання обставин) видове поняття щодо родового поняття економічної динаміки. Зміни в динамічних процесах можуть бути розподілені на якісні та кількісні, еволюційні та хвильові. Причиною цих циклів є зміни на внутрішньому ринку країни, зокрема: нерівномірність науково-технічного прогресу, процесу нагромадження капіталу, різкі зміни в технології виробництва, в грошовому обігу, суспільно-політичні процеси, входження до системи світового ринкового господарства тощо. Обґрунтував інвестиційну теорію довгих хвиль</p>
<p>Економіка розвитку 1940–1970 рр.</p>	
<p>В. Ростоу Х. Ченері, М. Бруно, А. Страут, П. Естерн</p>	<p>Однією з перших повоєнних моделей економічного розвитку є модель В. Ростоу. Її сутність полягала в тому, що будь-яке суспільство повинне пройти в процесі свого розвитку п'ять стадій: традиційне суспільство, перехідна стадія, ривок, зрілість, масове споживання. На думку В. Ростоу, визначальним для економічного розвитку є процес інвестування (як зовнішнього, так і внутрішнього), джерелом якого є заощадження. Для досягнення економічного розвитку країнам третього світу необхідно повторити шлях більш розвинених країн, досягти оптимальних рівнів і співвідношень внутрішніх інвестицій, заощаджень та зовнішніх інвестицій. В. Ростоу для забезпечення стійкого економічного розвитку економіки вважав за необхідне: раціональне співвідношення розвитку внутрішнього ринку та зовнішньої торгівлі. Інноваційний розвиток ототожнювався із синонімом високих темпів росту. У 60-70-х роках XX ст. була розвинута ідея про недостатність внутрішніх заощаджень та інвестицій для економічного розвитку. Представниками цього напрямку були Х. Ченері, М. Бруно, А. Страут, П. Естерн та ін. У цій моделі розглядаються два основних фактори економічного розвитку: розвиток внутрішнього ринку та іноземна допомога, розглядаються середньостроковий (до 10 років) та довгостроковий (більше 10 років) періоди розвитку, сутність якого (розвитку) полягає в модернізації. Модернізація проходить в три етапи: на першому досягається рівність темпів зростання інвестицій та валового національного продукту, на другому – переважає дефіцит внутрішніх заощаджень та торговельний дефіцит, на третьому етапі постає необхідність подолання дефіциту шляхом перерозподілу внутрішніх інвестицій. Теоретично, зростання обсягу заощаджень стимулює розвиток внутрішнього ринку, процес внутрішнього інвестування та поступову відмову від іноземної допомоги. Але на практиці використання цієї теорії призвело до зростання зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються, і витісненню її неокласичними моделями. Інноваційний розвиток розуміють як глибокі структурні зміни, що охоплюють нові галузі національного господарства. На першому плані залишаються техніко-економічні проблеми, відсутність сучасних галузей народного господарства сприймається, як головне гальмо розвитку</p>
<p>Дослідження Ч. Кобб П. Дуглас</p>	<p>Першим, найвідомішим варіантом виробничої функції була виробнича функція Кобба-Дугласа, розроблена у 1923 р. у США економістом П. Дугласом спільно з математиком Ч. Коббом на основі досліджень в обробній промисловості США за період з 1899 по 1922 р. Вона описує залежність обсягів виробництва від двох факторів – капіталу і</p>

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

	праці, абстрагуючись від інших. З функції випливало, що найважливішим фактором виробництва є праця, яка дає приріст виробництва $3/4$ проти капіталу, який дає $1/4$ приросту, тобто збільшення витрат праці на 1% розширює обсяги виробництва в 3 рази більше, ніж відповідне збільшення капіталу
Дослідження Я. Тімберген	Одна з модифікацій виробничої функції Кобба–Дугласа пов'язана з ім'ям Я. Тімбергена, що зняв обмеження на суму показників ступеня при факторах виробництва. У цьому випадку дана функція перетворюється на виробничу функцію Кобба–Дугласа з усіма її перевагами та недоліками. На початку 1940-х років Я. Тімберген увів термін «екзогеннозаданий НТП», застосований на позначення того, що технічний прогрес задається ззовні, вступає як автономний фактор
Дослідження П. А. Сорокін	Основи теорії інноваційного розвитку в соціокультурній сфері заклав П. Сорокін у своїй чотиритомній монографії «Соціальна і культурна динаміка», в якій досліджує фундаментальні категорії культурних явищ, що виражаються в зміні переважання ідеаціонального (надчуттєвого), ідеалістичного (інтегрального) і чуттєвого типів. Переважання одного з типів культури та суспільства пояснює характерні риси, особливості структури, поведінки, динаміки кожного суспільства, кожної країни і цивілізації. Використання цих категорій допомагає зрозуміти, що відбуваються зміни в розпаді чуттєвої соціокультурної системи Заходу і виникнення та наступальний рух нового, ідеалістичного, або ідеаціонального соціокультурного порядку
Дослідження А. Льюїса, Р. Нурксе,	Акцентують увагу на факторах – накопичення капіталу, планування та індустріалізації. Підкресливали провідну роль капіталу, що продовжує теорію класиків та неокласиків. Розглядали планування як провідний фактор економічного розвитку, що пояснювалось появою математичних методів в економічних розрахунках та обчислювальної техніки. Висувається думка, що ринкові механізми не можуть забезпечувати структурні зміни, які необхідні для економічного розвитку
Класичний інституціоналізм К. Поланьї, К.А. Віттфогель, Дж. Гелбрейт	К. Поланьї виділив три типи відносин (реципрокності), редистрибуції та товарообміну. «Велика трансформація» (1944). Структуроформуючим інститутом в неєвропейських країнах в концепції К.А. Віттфогеля є деспотизм, який характеризується провідною роллю держави. Дж. Гелбрейт вивчав функції корпоративної «техноструктури»
Теорія дуалізму Дж. Х. Боук	Визначають два сектори економіки країн, що розвиваються – сучасний та традиційний
Дослідження американського економіста, лауреата Нобелівської премії, вихідця з України С.Кузнеця, 1970-ті роки	С. Кузнець стверджував, що в бажанні підприємців інвестувати в принципово нові види техніки чи товари немає жодної закономірності. На його думку, революційні інновації виникають переважно випадково, під впливом певних зовнішніх обставин (зміни в політиці, економіці, поява нових відкриттів тощо). Іншими словами, визначаючи існування економічних циклів, Кузнець пов'язує їх з циклами інноваційних технологій, наголошуючи водночас на випадковості появи інновацій
Б. Твісс	Значний внесок у теорію інноваційного шляху розвитку вніс Б. Твісс, який інновацію (нововведення) розглядав як процес, у якому винахід або наукова ідея набуває економічного змісту і досягає успіху за допомогою таких факторів, як: орієнтація на ринок – відповідність цілям організації; ефективна система відбору та оцінки проектів; ефективне управління проектами та контроль
Неокласична теорія нововведень, 1970-ті роки, німецький економіст Г. Менш, американський економіст Р. Фостер	Г. Менш запропонував класифікацію нововведень і виділив три великі групи: базисні; такі, що поліпшують; і псевдоінновації. Базисні інновації поділяються на технологічні (утворюють нові галузі і ринки) і нетехнологічні (зміни в культурі, управлінні, суспільних послугах). Між нововведеннями існує конкуренція за ресурси, тому що кожний вид нововведень вимагає певних затрат праці і капіталу. Розробив гіпотезу перервності, яка постулює «драматичне чергування періодів, багатих нововведеннями і нестачі їх». На думку Г. Менша, кризові явища пояснюються саме тим, що не вистачає базових інновацій і відсутні умови для розвитку науки і винахідництва. Також Г. Менш висунув тезу щодо необхідності усунення перешкод для введення інновацій через «доповнення до глобального регулювання» шляхом участі держави в здійсненні проектів нововведення з метою компенсації ризику. Приділяв багато уваги дослідженню технологічних циклів у праці «Технологічний пат», що побачила світ 1975 р. Г. Менш назвав кризу 1970-х «технологічним патом», тобто закономірною паузою в поступальному розвитку економіки: «Це така пауза (виникає регулярно), коли країни впадають у кризу, вихід з якої неможливий у рамках існуючої техніки та наявного міжнародного розподілу праці». Г. Менш вказує, що погіршення становища фірми породжує стимул до інновації. І навпаки, коли справи фірми успішно розвиваються, у неї відсутня пот-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

	<p>реба що-небудь змінювати в налагодженому виробництві. Г. Менш стверджує, що кінець процвітання старих галузей збільшує схильність власників капіталу до інвестування в нову продукцію і технологію. Незважаючи на те, що прибуток у фазі депресії малий, власники бачать у внеску капіталу в інновації менше ризику, ніж у внеску в стару продукцію і технологію чи боргові зобов'язання. Концепцію Г. Менша розділяв американський економіст Р. Фостер, який у книзі «Оновлення виробництва. Атакуючі виграють» (1985) встановив, що нововведення підкоряються певній логіці і прогнозуванню, і на цій основі можна оцінити глибину тих змін, які стануться. А для цього, на думку Фостера, компанії мають ввести продуману й сконцентровану програму накопичення наукових знань за допомогою досліджень</p>
А. Кляйкнехт	<p>Багато положень концепції Г. Менша отримали подальший розвиток у роботах інших авторів. Наприклад, німецький економіст А. Кляйкнехт стверджував, що нововведення – продукти, що утворюються на фазі депресії, а нововведення – процеси – на висхідній стадії довгої хвилі. На думку цих та багатьох інших дослідників, новаторська діяльність розглядається як основний фактор, що викликає динамічні вимірювання хвильового характеру в економіці</p>
Концепції формування технологічних систем і дифузії нововведень англійських економістів К. Фрімена, Дж. Кларка, Л. Суїте	<p>Ними введено поняття технологічної системи як системи взаємозалежних сімей технічних і соціальних нововведень. Відповідно до поглядів зазначених економістів темпи економічного зростання залежать від формування, розвитку і старіння технологічних систем. Поширення нововведень розглядається як механізм розвитку технологічної системи, а темпи такого поширення пов'язуються з ринковим механізмом, наявністю відповідних умов і стимулювання.</p> <p>На думку К. Фрімена і його колег, поштовхом до розвитку економіки служить поява базисних нововведень в окремих галузях виробництва. Старіння технологічних систем в одних країнах і поява таких систем в інших призводять до нерівномірності міжкрайового розвитку. Економічне зростання розглядається як результат появи нових галузей</p>
Концепція технологічних систем російських економістів Д. Львова С. Глазьева, 1970-ті роки	<p>Запровадили типізацію трансформаційних процесів в економічних системах. Виділили три типи трансформаційних процесів: товарно-ринкові, виробничо-структурні і системні трансформації. Перший тип трансформації свідчить про певний розлад у сфері обігу, але він не викликає серйозних перетворень в ефективній системі, якщо її продукт не застарів, а виробнича база не вимагає оновлення.</p> <p>Прояви першого типу трансформації – скорочення обсягів реалізації продукції, тимчасові звільнення з роботи, короткострокові фінансові труднощі.</p> <p>Другий тип трансформації охоплює не тільки сферу обігу, а й виробничу сферу, тобто увесь процес відтворення. А це означає, що припускають наявність глибоких якісних змін і в структурі виробництва, і в його матеріально-технічній базі. Постійними супутниками трансформації цього типу є масові звільнення, банкрутства, перерозподіл власності, утворення монопольних союзів, дефіцит державного бюджету і т. д.</p> <p>Третій тип – найглибший тип трансформації, який стосується не тільки процесів відтворення, а й власне типу відтворення, тобто припускає зміну способу господарювання, хоча його зовнішні ознаки мало чим відрізняються від другого типу трансформації</p>
Сучасні концепції інноваційного розвитку	
Теорія технологічного розриву російського економіста М. Познера	<p>Основні ідеї теорії:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) інновації є могутнім фактором ескалації технологічного розриву між країнами, які спроможні стимулювати розвиток технологій і виробництва товарів та послуг на їх основі, і країнами, які втратили інструменти впливу на національні інноваційні процеси; 2) конкурентна ціна товару на тій або іншій фазі (стадії) його життєвого циклу (упровадження, зростання, зрілість і спад) підсилює переваги (доходи) тих, хто впроваджує інновації, сприяє послідовному поширенню інновацій на ринках збуту країн відповідно до їх рівня розвитку з подальшим перенесенням виробництва до країн з дешевою робочою силою, або до країн, де можна «дешево забруднювати чужу територію». У подальшому країна-інноватор і експортер, примноживши власні капітали, перетворюється на імпортера цієї продукції, розширюючи споживчий попит і добробут населення; 3) високорозвинені країни підтримують масовий рівень інноваційної діяльності, нарощують відповідно обсяги експорту та імпорту високотехнологічної продукції і напівфабрикатів на основі спеціалізації та кооперації, розвивають внутрішньогалузеву торгівлю; 4) сучасний етап науково-технічного і технологічного прогресу характеризується перетворенням парадигми масового виробництва на парадигму домінування гнучких техноекономічних систем; 5) протягом останніх двадцяти років старі і нові технології в економічних системах існують поруч. Зрілі технології випробовують втрату можливостей зростання, розши-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

	рення ринків збуту у старих межах і виживають лише за рахунок їх географічної диверсифікації. Нові технології перебувають на етапі стрімкого зростання за колосальних норм прибутків
Теорія інтелектуальної технології австрійського економіста Ф. Хайєка	Запропонував інформаційну концепцію «порядку, що розширюється», як основу цивілізації. На думку Ф. Хайєка, ринок – це гігантська інформаційна машина, що містить величезне неявне, розсіяне знання про потреби і виробничі можливості людей, інформацію, яка перевищує ті знання, якими може володіти не лише окрема людина, а й багато людей. Розширення інформації, яку використовують у повсякденній діяльності сучасні підприємці, стало поштовхом до розроблення інформаційних та інтелектуальних технологій, даючи можливість швидко і системно опрацювати величезні масиви інформації. Ф. Хайєк наголошував, що прагнення підприємців максимізувати прибуток спонукає їх (без жодного примусу з боку держави) відбирати з наявного масиву знань ті, що дають їм можливість по-новому осмислити зв'язки зі споживачами, запропонувати кращий спосіб задоволення їхніх потреб. Отже, слід дати можливість ринковим процесам розвиватися спонтанно, і це сприятиме економічному розвитку. Ф. Хайєк довів, що вирішальну роль сприятливості до інновацій відіграють інституціональні основи суспільства як формальні (сформовані державою закони, що регламентують економічну діяльність), так і неформальні (встановлені правила, звичаї, традиції, норми поведінки, мораль). Ф. Хайєк 1974 р. став лауреатом Нобелівської премії в галузі економіки. Хайєк Ф.А., розглядав процес еволюції суспільства підкреслюючи значимість неявного знання, що приймає форму конкуренції, як процедури відкриття нових факторів – неявних знань і перетворення їх в явну форму
О.І. Анчишкін	О.І. Анчишкін у фундаментальному дослідженні довготривалих тенденцій розвитку науки, техніки та економіки виділив у історії науково-технічного прогресу три етапу, в результаті яких реалізовувалися кластери базисних інновацій «наука – техніка – економіка» (1986 р.)
Теорія інноваційної економіки і підприємницького суспільства американського вченого П. Друкера	Визначає, що головною рисою економіки 1990-х років, яку можна назвати інформаційною, стало напрацювання ідей, що заперечують минулі рішення, товари, послуги і виробництво. Розглядає менеджмент як технологію управління підприємницько-інноваційною діяльністю. Система менеджменту організацій, яка використовує підприємницький, інноваційний підходи до функціонування і розвитку підприємства, покликана вирішувати низку завдань, інколи суперечливих і навіть взаємовиключних: постійне оновлення асортименту продукції, послуг; оновлення і створення нових виробничих систем; підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності передусім через збільшення продуктивності праці персоналу і зниження всіх видів витрат; розроблення і реалізація стратегії і тактики боротьби за лідерство на основі концепції зусиль і ресурсів на найперспективніших напрямках розвитку техніки, технології, потреб тощо; поєднання гнучкості та адаптивності дрібносерійного виробництва з високою ефективністю, низькими витратами і високою продуктивністю масового виробництва. Інноваційна економіка, за Друкером, має такі характеристики: головною продукцією є нові рішення; провідна роль в економіці належить малим і середнім підприємствам, які очолюють підприємці, що діють на свій страх і ризик; інтелектуалізація праці є основним процесом розвитку виробництва, а витрати на нього і поширення знань – головною формою інвестицій; завдання науки – сприяння інноваціям, які зароджуються; системне, організоване застосування знань у створенні самих знань, що робить їх продуктивними (чого не може зробити держава чи ринок); головна форма власності – це інтелектуальна власність, що структурує суспільство і визначає його розвиток; для розуміння найважливіших економічних процесів, крім мікро- і макроекономіки, необхідна метаекономіка, яка враховує вплив таких могутніх економічних факторів, як демографія, освіта, нові технології, екологія, тип психології людей, рівень культури тощо
Соціально-психологічна модель Х. Барнет, Є. Вітте, Е. Денісон	Ключовим фактором економічного розвитку є людський капітал, який трансформується у нові знання. Важлива складова інноваційної діяльності – праця висококваліфікованих технологів, конструкторів, маркетологів, економістів, фінансистів, які виконують специфічні функції з технологічного проектування і конструювання новацій, забезпечення фінансами науково-дослідних і проектно-пошукових робіт, калькулювання витрат ресурсів, цінового проектування, просування на ринок тощо. Усі ці працівники є суб'єктами інноваційної діяльності у вузькому значенні (стосовно окремого підприємства). Однак лише частина з них бере на себе відповідальність за прийняття рішення щодо практичного застосування інновацій на підприємстві. Такі рішення, як правило, є ризиковими і здебільшого приймаються вищим керівництвом підприємства або його власниками.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

	Об'єктом дослідження є перешкоди, які виникають у ході впровадження нововведень. Для їх усунення, за даною теорією, варто організувати плідну спільну роботу «владних стимуляторів» (адміністрації) і «кваліфікованих стимуляторів» (фахівців) – своєрідну творчу групу, в якій спеціалісти створюють новачі, а адміністрація – умови для їх впровадження та усунення будь-яких перешкод
Теорія постіндустріального суспільства. Інформаційна теорія вартості Д. Белл, Е. Тоффлер, Ж. Фурарьє	Визначив як одне з чинників прибутку – знання. Інновації та їх практичне застосування. Перехід до інформаційної теорії власності пов'язав зі переходом від постіндустріального до сервісного суспільства в якому домінує сфера інформаційних послуг. Белл Д. – один з перших теоретиків постіндустріалізму констатував, що поняття «індустріальне суспільство» передбачає акцент на центральну роль теоретичного знання, як осі, навколо якої постають нові технології, економічний ріст та нова стратифікація суспільства
Неоінтуціональна теорія Р.Коуз, Д.Бьюкенен, Г.Беккер, Д.Норт	Р. Коуз ввів поняття транзакційних витрат – витрат на укладення угод. Сформував «теорему Коуза» про значення транзакційних витрат для економіки. Під інститутами в сучасній теорії розуміють «правила гри» створенні людиною – обмежувальні рамки, які організують взаємовідношення
Теорія інформаційного суспільства В. Маргіна, Ф. Махлупа Е. Масуда	Висунуто п'ять критеріїв інформаційного суспільства: економічний, технологічний, політичний, соціальний, культурний. Махлуп Ф. Вперше ввів поняття «інформаційне суспільство». Масуд Е. вважає, що суспільство потенційно володіє можливістю досягнення дуальної форми суспільних відносин, оскільки буде функціонувати на основі синергійної раціональності, яка замінить принцип вільної конкуренції індустріального суспільства
Теорія сталого розвитку: В.Вернадський Гру Харлем Брунтлани, В. А. Коптюга О. Ф. Новікова та ін.	Вперше цей термін був використаний в 1987 р. у доповіді Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє». Концепція сталого розвитку (sustainable development) була сформульована ще у 1973 р. у Стокгольмі на I Конференції ООН з навколишнього середовища. Конференція ООН 1992 р. в Ріо-де-Жанейро затвердила тези цієї концепції декларацією «Про Порядок денний на XXI ст.». В Декларації закладені концептуальні основи світового розвитку в умовах невизначеності, який «задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь». Власне й з цього моменту розпочалася нова епоха в теорії управління розвитком складних економічних систем

Узагальнено автором за [2, 3, 5-8, 10-24, 26-39, 41-53]

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного огляду варто зробити висновок, що генеза теорії «інноваційного розвитку» проходить через усі етапи розвитку економіки як науки, про це переконливо свідчать еволюція поглядів на інноваційний розвиток. Сучасні ж теорії розвитку поступово змістили акценти у поведінці людей, сформувавши у них прагнення до накопичення знань, зміцнивши роль науки в суспільно-економічному житті суспільства; стало зрозуміло, що економічний розвиток країн великою мірою залежить від інноваційної активності підприємницьких структур, від їх прагнень, зусиль і здатності використовувати у своїй діяльності новітні технології, творчо підходити до визначення способів задоволення потреб споживачів, на основі чого вдосконалювати та оновлювати продукцію, одержуючи вищі доходи і змінюючи ринкові позиції. Сучасні тенденції світової економіки є беззаперечним доказом у необхідності формування економіки інноваційного типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ансофф И.* Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : Изд-во «Питер», 1999. – 416 с.
2. *Анчишкин А. И.* Наука–техника–экономика / Анчишкин А. И. – М. : Экономика, 1989. – 383 с.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

3. *Афанасьев Н.В.* Управление развитием предприятия : монография / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Х. : Издательский Дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
4. *Базилевич Л.А.* Автоматизация организационного проектирования / Л.А. Базилевич. – Львов : Машиностроение, 1989. – 176 с.
5. *Бажал Ю. М.* Економічна теорія технологічних змін : [навч. посіб.] / Бажал Ю. М. – К. : Заповіт, 1996. – 240 с.
6. *Безчасний Л. К.* Фактор інновацій в моделях економічного зростання / Безчасний Л., Мельник В. / Інноваційний фактор сталого економічного зростання : [зб. наук. праць / наук. ред. Л. Безчасний]. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2002. – С. 4–23.
7. *Білорус О. Г.* Глобальний сталий розвиток: [Монографія] / О.Г.Білорус, Ю.М.Мацейко // – К.: КНЕУ, 2006. – 488с. – с.325
8. *Блонська О. Л.* Генезис моделей економічного розвитку на різних історичних етапах // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць ЛНТУ. – Ч.1. –Луцьк. – 2010. – режим доступа к статье: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_etei/2010_7_1/3.pdf
9. *Большой экономический словарь* / [Под ред. А. Н. Азрилияна]. – 4-е изд. – М. : Ин-т новой экономики, 1999. – 1248 с.
10. *Бурков В.Н.* Модели и методы управления организационными системами / В.Н. Бурков, В.А. Ириков. – М. : Наука, 1994. – 270 с.
11. *Бурмака М.М., Бурмака Т.М.* Управління розвитком підприємства на прикладі підприємств будівельної галузі: [монографія]. – Харків: ХНАДУ, 2011. – 204 с.
12. *Геєць В.М.* Економіка знань та перспективи її розвитку для України / В.М. Геєць. – К. : НАН України, Інститут економічних прогнозів, 2005. – 425 с.
13. *Геєць В.М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць. – К. : НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. – 864 с.
14. *Геєць В.М.* Характер перехідних процесів до економіки знань / В.М. Геєць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4-14; № 5. – С. 4-13.
15. *Глазьев С.Ю.* Теория долгосрочного технико-экономического развития / Глазьев С.Ю. – М.: ВлаДар, 1993. – 310 с.
16. *Друкер П.* Задачи менеджмента в XXI веке / П.Ф. Друкер; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.
17. *Дунська А. Р.* Визначення категорії «інноваційний механізм розвитку промислових підприємств» // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013, № 1 – С. 169-179. – режим доступа до статті – <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/> 169
18. *Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М.* Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
19. *Инновационный менеджмент* справочное пособие / П.Н. Завлин [и др.] ; ред. П.Н. Завлин [и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Центр исследований и статистики науки, 1998. – 567 с.
20. *Инновации и экономический рост* / [Христенко В., Миндели Л., Косалс Л. И др.]. под ред. К. Микульского. – М. : Наука, 2002. – 377 с.
21. *Колоколов В. А.* Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур [Электронный ресурс] / В.А. Колоколов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1. – Режим доступа:

<http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/08.shtml>.

22. *Кондратьев Н. Д.* Большие циклы экономической конъюнктуры. Доклады и их обсуждения в Институте экономики. – М.: Ин-т экономики, 1928. – 54 с.
23. *Кондратьев Н. Д.* Проблемы экономической динамики / Ред. кол. Л.И. Абалкин и др.: АН СССР. Ин-т экономики.– М.: Экономика, 1989. – 77 с.
24. *Кудашов В. И., Шоломицкая М. М.* Генезис теории инновационного развития // Экономика и управление – № 3 – 2011. – С. 58–65.
25. *Кучин Б. Л.* Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость. Когда общество меняет кожу / Б.Л. Кучин, Е.В. Якушева. – М.: Экономика, 1990. – 157 с.
26. *Лапко О.* Економіка інновацій: навч. посіб. / О.О. Лапко. – Івано-Франківськ: ІФДТУНГ, 1999. – 136 с.
27. *Ілляшенко С.М.* Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2010. – 621 с.
28. *Ілляшенко С.М.* Проблеми і перспективи ринково-орієнтованого управління інноваційним розвитком / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2011. – 644 с
29. *Маркс К.* Капитал. Критика политической экономии. В 4 т. / Маркс К. – М.: Политиздат, 1983. – Том 1: Процесс пр-ва капитала. – 1983. – VI, 905 с.
30. *Менсфилд Е.* Экономика научно-технического прогресса / Е. Менсфилд. – М.: Прогресс, 1970. – 238 с.
31. *Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком : монографія / [О.М. Азарян та ін. ; за заг. ред. О.А. Біловодської].* – Суми : Університетська книга, 2010. – 431 с.
32. *Мочерний С.В., Ларина Я.С. Устенко О.А., Юрій С.І.* Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т.1 – 616 с.; Т. 2. – 568 с.
33. *Нуреев Р.М.* Теория инноваций: прошлое, настоящее, будущее // Научные труды ДонНту. Серия: экономическая. – 2013. – № 1(43). – С. 85–96.
34. *Рикардо Д.* Начала политической экономии и принципы налогообложения / Рикардо Д. ; пер. с. англ. – М. : Эконом-Ключ, 1993. – 347 с.
35. *Сорокин, П.С.* Социальная и культурная динамика / П.С. Сорокин. – СПб.: Изд-во Рус.христиан. гуманитар. ин-та, 2000. – 1054 с.
36. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов – Режим доступа: www.ek-lit.narod.ru/smit
37. *Санто Б.* Инновации как средство экономического развития / Б. Санто. – М. : Прогресс, 1991. – 255 с.
38. *Сталий розвиток / Сайт Всеукраїнської громадської організації «Екологія та соціальний захист»* – Режим доступу – <http://esz.org.ua>
39. *Твисс Б.* Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 281 с.
40. *Тридід О.М.* Організаційно-економічний механізм розвитку підприємства : монографія / О.М. Тридід. – Х. : Видавництво ХДЕУ, 2002. – 364 с.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

41. *Трифилова А.А.* Оценка эффективности инновационного развития предприятия. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 304 с: илл.
42. *Туган-Барановский М. И.* Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / Туган-Барановский М. И.; отв. науч. ред. Т. И. Деревянкин. – К. : Наук. думка, 2004. – 368 с.
43. *Фатхутдинов Р.А.* Инновационный менеджмент: учебное пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа» Интел-Синтез», 1997. – 302 с.
44. *Філіпенко А.С.* Економічний розвиток. Європейський контекст. – К.: Знання України, 2001. – 120 с.
45. *Шеко П.* Инновационный хозяйственный механизм [Электронный ресурс] / П. Шеко // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 2. – Режим доступа: <http://uptp.ru/pages/content.php?Lang=RU&Mo=2&Year=1999>.
46. *Шумпетер Й.А.* История экономического анализа: В 3-х т. / Пер. С англ. Под. ред. В.С. Автономова. СПб : Экономическая школа, 2004 г. Т 1. LVI +496 с.
47. *Шумпетер И.* Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры). – М.: Прогресс. – 1982 – 455 с.
48. *Freeman C.* Technical change and unemployment – technology and public policy / Freeman C. – South Wales (Australia), 1977. – 169 p.
49. *Kleinknecht, A.* *Innovationen* Patterns in Crisis and Prosperity. Schumpeter's Long Cycle Reconsidered. Foreword by Jan Tinbergen. L.: Macmillan Press.
50. *Kuznets, S.* *Economic Growth and Income Inequality* // American Economic Review. Vol. 45. No. 1. (Mar., 1955), pp. 1-28.
51. *Miller, W., Morris, L.* *4th Generation R&D. Managing Knowledge, Technology and Innovation* [text] / W. Miller, L. Morris. – John Wiley & Sons, 1999. -335 p.
52. *Rostow W. W.* *The Stages of Economic growth. A Non-Communist Manifesto.* – Cambridge University Press, 1960. – 272p.
53. *Tinbergen J.* *Econometrics* / J. Tinbergen. – London : Routledge, 2005. – 258 p.